

Predmet C-88/24**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98.
stavka 1. Poslovnika Suda****Datum podnošenja:**

2. veljače 2024.

Sud koji je uputio zahtjev:

Juzgado de Primera Instancia n.º 1 de Fuenlabrada (Španjolska)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

31. siječnja 2024.

Tužiteljica:

A.B.D.

Tuženik:

Bankinter Consumer Finance, E.F.C., S. A.

Predmet glavnog postupka

Revolving kreditna kartica – Nepoštenost – Ocjena nepoštenosti – Posljedice eventualnog proglašenja ništavosti

Predmet i pravna osnova zahtjeva za prethodnu odluku

Članak 267. UFEU-a – Zahtjev za prethodnu odluku koji se odnosi na tumačenje – Posljedice ništavosti nepoštenih odredbi – Dodatna naknada potrošaču – Sankcije – Proporcionalnost sankcija – Nepoštena poslovna praksa – Procjena kreditne sposobnosti potrošača – Efektivna kamatna stopa (EKS) – Nenavođenje EKS-a ili nenavođenje dodatnih pretpostavki – Posljedice

Prethodna pitanja

Prvo. Protivi li se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 sudsko tumačenje nacionalnog prava prema kojem, kad je ugovor o kreditu proglašen ništavim, kreditna institucija ima pravo od potrošača zahtijevati, osim povrata

isplaćene glavnice i zatezних kamata po zakonskoj stopi od dana poziva na plaćanje, kamate po zakonskoj stopi na temelju odredbi o potrošačkom kreditu i od trenutka u kojem su te odredbe sklopljene?

Drugo. Protivi li se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 sudsko tumačenje nacionalnog prava kojim se ocjena nepoštenosti proširuje na prikladnost cijene, u skladu s kojom, kad je ugovor o kreditu proglašen ništavim, potrošač nema pravo od kreditne institucije zahtijevati dodatnu naknadu osim povrata onog iznosa koji, uzimajući u obzir ukupni iznos koji je primio vjerovnik, premašuje pozajmljenu glavnicu?

Treće. U slučaju proglašavanja neke odredbe ili ugovora ništavima zbog nepoštenosti ili zato što vjerovnik nije ispunio svoje obveze, predstavlja li proporcionalnu sankciju za potrebe direktiva 93/13, 87/102 i 2008/48 vjerovnikova obveza da potrošaču nadoknadi štetu isplatom naknade koja ni u kojem slučaju nije manja od zakonske kamate uvećane za pet postotnih bodova ili ugovorne kamate, ako je veća od zakonske kamate, koja je također uvećana za pet postotnih bodova?

Četvrto. Protivi li se člancima 8. i 23. Direktive 2008/48 tumačenje nacionalnog prava u skladu s kojim, ako vjerovnik ne ispuni obvezu procjene kreditne sposobnosti potrošača, samo predviđanje upravnih sankcija isključuje mogućnost da se ugovor o kreditu proglasi ništavim ili da se naloži neka druga građanskopravna posljedica?

Peto. U skladu s člankom 3. stavkom 1. i člankom 4. stavkom 1. Direktive 93/13, za potrebe ocjene nepoštenosti načina plaćanja s odgodom revolving kreditnom karticom, može li jedan od elemenata za tu ocjenu činjenica biti to da prodavatelj robe ili pružatelj usluga potrošaču nije pružio mogućnost da odabere način plaćanja na kraju mjeseca, koji je jednako dostupan u okviru drugih proizvoda, ili činjenica da je potrošača naveo da odabere način plaćanja s odgodom, pri čemu je interese prodavatelja robe ili pružatelja usluga stavio ispred postupanja u najboljem interesu potrošača?

Šesto. U skladu s člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13, za potrebe ocjene jasnoće i razumljivosti ugovora o kreditu bez roka dospelja, može li jedan od elemenata za tu ocjenu činjenica biti to da se u izračunu efektivne kamatne stope nisu primijenile dodatne pretpostavke na kojima se temeljila ta stopa u svrhu njezina izračuna ili to da se te dodatne pretpostavke ne navode u samom ugovoru?

Sedmo. Protivi li se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13, članku 15. Direktive 87/102 i članku 23. Direktive 2008/48 nacionalna odredba na temelju koje, u slučaju da se među informacijama u ugovoru ne navodi efektivna kamatna stopa ili dodatne pretpostavke za njezin izračun, kreditna institucija od potrošača može zahtijevati zakonsku kamatu u ugovorenim rokovima?

Navedene odredbe prava Unije

- Direktiva Vijeća 87/102/EEZ od 22. prosinca 1986. o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica koji se odnose na kreditiranje potrošača, kako je izmijenjena Direktivom Vijeća 90/88/EEZ: članak 1.a stavak 7. i članak 15.
- Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima, kako je izmijenjena Direktivom 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća: uvodne izjave 10. i 24., članak 3. stavak 1., članak 4. stavci 1. i 2., članak 6. stavak 1., članak 7. stavak 1., članak 8., članak 8.a stavak 1. prva alineja i članak 23.
- Direktiva 2005/29/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu, kako je izmijenjena Direktivom (EU) 2019/2161 Europskog parlamenta i Vijeća: članak 6. stavak 1., članak 7. stavak 1. i članak 11.a stavak 1.
- Direktiva 2008/48/EZ Europskoga parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ, kako je izmijenjena Direktivom Komisije 2011/90/EU: uvodne izjave 31. i 43., članak 5. stavak 1. točka (g) i stavak 5., članak 8., članak 10. stavci 2. i 4., članak 13., članak 19. stavak 5. prvi podstavak, članak 23., članak 30. stavak 2. i Prilog I. dio II. točka (e)
- Direktiva 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, kako je izmijenjena Direktivom 2023/2673: članak 16.e
- Uredba (EU) 2021/379 Europske središnje banke od 22. siječnja 2021. o bilančnim stavkama kreditnih institucija i sektora monetarnih financijskih institucija (preinaka) (ESB/2021/2): Prilog II. dio 2., tablica kategorija instrumenata, kategorije imovine, točka 2. (Krediti) podtočka 1. podpodtočke (b) i (c)
- Direktiva (EU) 2023/2225 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. listopada 2023. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive 2008/48/EZ: uvodne izjave 35., 41. i 73., članak 9. stavak 2. točka (g), članak 18. i članak 31.

Navedene odredbe nacionalnog prava

- Código Civil (Građanski zakonik): članak 6. stavak 3., članak 1303. i članak 1896. prvi podstavak
- Ley de 23 de julio de 1908 sobre nulidad de los contratos de préstamos usurarios (Zakon od 23. srpnja 1908. o ništavosti lihvarskih ugovora o kreditu): članak 3.

- Ley 3/1991, de 10 de enero, de Competencia Desleal (Zakon 3/1991 od 10. siječnja o nepoštenom tržišnom natjecanju): članak 7.
- Ley 7/1995, de 23 de marzo, de Crédito al Consumo (Zakon 7/1995 od 23. ožujka o potrošačkim kreditima): članak 13.
- Ley 16/2011, de 24 de junio, de contratos de crédito al consumo (Zakon 16/2011 od 24. lipnja o ugovorima o potrošačkim kreditima): članak 10. stavak 3. točka (g), članak 14. stavak 2., članak 16. stavak 2. točka (g), članak 21. stavak 2., članak 25., članak 34. i Prilog I.
- Ley 2/2011, de 4 de marzo, de Economía Sostenible (Zakon 2/2011 od 4. ožujka o održivom gospodarstvu): članak 29.
- Orden ECC/159/2013, de 6 de febrero, por la que se modifica la parte II del anexo I de la Ley 16/2011, de 24 de junio, de contratos de crédito al consumo (Odluka ECC/159/2013 od 6. veljače o izmjeni dijela II. Priloga I. Zakonu 16/2011 od 24. lipnja o ugovorima o potrošačkim kreditima)
- Circular 8/1990, de 7 de septiembre, del Banco de España (Okružnica 8/1990 od 7. rujna o Španjolskoj središnjoj banci)

Sažet prikaz činjenica i glavnog postupka

- 1 Tužiteljica, A.B.D., 17. svibnja 2003. potpisala je s tuženikom, kreditnom institucijom Bankinter, ugovor o kreditnoj kartici.
- 2 Kartica (u daljnjem tekstu: prva kartica) imala je sljedeće značajke:
 - (a) Bila je riječ o kartici s odgodom plaćanja (*extended card debt*), u skladu s tablicom kategorija iz Uredbe (EU) 2021/379, Priloga II. dijela 2., tablice kategorija instrumenata, kategorija imovine, točke 2. (Krediti) podtočke 1. podpodtočke (b) (konkretno, kredit po kreditnoj kartici s kamatama). Mjesečni obrok iznosio je 5 % raspoloživog iznosa, uz najmanji mogući iznos obroka od 30,05 eura, iako je tužiteljica mogla telefonski promijeniti način plaćanja na drugi postotak (veći od 5 %) ili drugi fiksni iznos.
 - (b) Bila je riječ o kreditnoj kartici bez krajnjeg roka dospjeća.
 - (c) Bila je riječ o obnovljivom kreditu (*revolving kreditnoj kartici*), u skladu s Uredbom (EU) 2021/379, Prilogom II. dijelom 2., tablicom kategorija instrumenata, kategorijama imovine, točkom 2. (Krediti) podtočkom 1. podpodtočkom (c) (revolving krediti).
 - (d) Kreditna institucija odlučivala je o kreditnom limitu kartice. Osim toga, nominalna kamatna stopa (NKS) bila je utvrđena na 1,52 %, a efektivna kamatna stopa (EKS) na 19,84 %. U ugovoru nije navedeno na kojim se dodatnim pretpostavkama temelji za izračun EKS-a u ugovoru bez roka dospjeća.

- 3 Isto tako, tuženik nije dokazao da je prethodno proveo procjenu kreditne sposobnosti tužiteljice. U ugovoru se samo navodi da je tužiteljica umirovljenica, da prima invalidsku mirovinu u iznosu od 468 eura, u braku je s primjenom sustava odvojene imovine, vlasnica je samo jedne nekretnine i dviju dodatnih debitnih odnosno kreditnih kartica.
- 4 S druge strane, u „Pravilniku o kreditnim karticama društva Bankinter” utvrđeno je da postoje dvije vrste kartica, jedna s plaćanjem na kraju mjeseca i druga s odgodom plaćanja (prva kartica je kartica s odgodom plaćanja). Iz tužbe proizlazi, pri čemu tuženik ne dokazuje suprotno, da tužiteljici nije ponuđen način plaćanja na kraju mjeseca.
- 5 Tužiteljica je 18. ožujka 2021. potpisala novi ugovor o revolving kreditnoj kartici bez krajnjeg roka dospjeća (u daljnjem tekstu: druga kartica) koja je imala kreditni limit od 6200 eura i način plaćanja s odgodom. NKS iznosio je 16,38 %, a EKS 17,67 %. Tužiteljica je drugu karticu ugovorila *online*. Na internetskom se sučelju manja važnost pridavala načinu plaćanja na kraju mjeseca, a veća se važnost pridavala načinu plaćanja kao u slučaju prve kartice ili načinu plaćanja s odgodom uz nove uvjete. Tužiteljica je odabrala nove uvjete, s plaćanjem fiksnog obroka u iznosu od 100 eura i s najmanjim mogućim iznosom obroka od 3 % raspoloživog iznosa. Tužiteljica tvrdi da je pravni odnos isti i da je druga kartica samo malo izmijenjena verzija prve kartice.
- 6 Tužiteljica je 17. ožujka 2023. Juzgadu de Primera Instancia n.º 1 de Fuenlabrada (Prvostupanjski sud br. 1 u Fuenlabradi, Španjolska) podnijela tužbu protiv tuženika.

Ključni argumenti stranaka glavnog postupka

- 7 Tužiteljica kao glavni zahtjev traži da se odredba o redovnim kamatama i načinu plaćanja („sustav amortizacije”) proglasi ništavom jer je nepoštena u smislu Direktive 93/13/EEZ. Tvrdi da su odredbe ugovora nečitljive i usto nisu jasne ni razumljive (nisu „transparentne”). Podredno, traži da se odredba o naknadi zbog potraživanja neplaćenog iznosa proglasi ništavom, također zato što je nečitljiva ili nepoštena. U oba slučaja traži, kao posljedica ništavosti, primjenu članka 1303. Građanskog zakonika.
- 8 Tuženik osporava tužiteljčine zahtjeve.

Sažet prikaz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

Uvodna razmatranja

- 9 Španjolski sudovi mogu odstupiti od primjene nacionalnog prava ako je to u skladu s Direktivom 93/13/EEZ i direktivama o ugovorima o potrošačkim

kreditima (Direktiva 87/102//EEZ, Direktiva 2008/48/EZ i Direktiva (EU) 2023/2225 koja je u razdoblju prenošenja).

- 10 Kad je riječ o tužiteljčinu glavnom zahtjevu, kojim traži da se kartice proglase ništavima zbog povrede Direktive 93/13/EEZ, provincijski sudovi izrazito su podijeljeni (isto stajalište nemaju čak ni odjeli unutar iste Audiencije Provincial de Madrid (Provincijski sud u Madridu, Španjolska) koji su specijalizirani za ugovore o kreditima s nepoštenim odredbama) u pogledu pitanja je li revolving sustav amortizacije općenito jasan i razumljiv ili to naprotiv nije, ili pak u svakom slučaju zasebno treba provesti analizu ovisno o svim okolnostima.

Prvo i drugo prethodno pitanje: pravila o povratu iz Direktive 93/13

- 11 U izreci presude Suda od 15. lipnja 2023., Bank M. (Posljedice poništenja ugovora), C- 520/21, EU:C:2023:478 (u daljnjem tekstu: presuda Bank M.), utvrđeno je sljedeće:

„Članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. [Direktive 93/13/EEZ] treba tumačiti na način da:

- im se ne protivi sudsko tumačenje nacionalnog prava prema kojem potrošač ima pravo od kreditne institucije zahtijevati naknadu koja premašuje povrat plaćenih mjesečnih obroka i troškova plaćenih na ime ispunjenja tog ugovora te plaćanje zateznih kamata po zakonskoj stopi računajući od poziva na plaćanje, pod uvjetom da se poštuju ciljevi Direktive 93/13 i načelo proporcionalnosti i
- da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnog prava prema kojem kreditna institucija ima pravo od potrošača zahtijevati naknadu koja premašuje povrat glavnice isplaćene na ime ispunjenja tog ugovora i plaćanje zateznih kamata po zakonskoj stopi od dana poziva na plaćanje”.

- 12 U španjolskoj sudskoj praksi nije jednoglasno odlučeno koju nacionalnu odredbu treba primijeniti kad se utvrđuje ništavost ugovora o revolving kreditu. Mogu se primijeniti sljedeće različite odredbe:

(a) Članak 1303. Carinskog zakonika, u skladu s kojim, „[k]ada se obveza proglasi ništavom, ugovorne strane moraju jedna drugoj vratiti stvari koje su bile predmet ugovora, plodove tih stvari i cijenu uvećanu za kamate, čime se ne dovode u pitanje sljedeći članci”.

(b) Članak 3. Zakona od 23. srpnja 1908. o ništavosti lihvarskih ugovora o kreditu (u daljnjem tekstu: Zakon o lihvarstvu), kojim se određuje da, „kad je ugovor u skladu s ovim zakonom proglašen ništavim, zajmoprimec je obavezan vratiti samo primljen iznos, a ako je podmirio dio tog iznosa i dospjele kamate, vjerovnik zajmoprimecu treba vratiti iznos koji, uzimajući u obzir ukupni iznos koji je primio, premašuje pozajmljenu glavnice”. U skladu s tim zakonom, treba smatrati da je riječ o nacionalnom zakonu o suzbijanju lihvarstva kojim se ocjena

nepoštenosti proširuje na prikladnost cijene ili naknade u smislu članka 8.a stavka 1. prve alineje Direktive 93/13.

(c) Članak 1896. prvi podstavak Carinskog zakonika, u skladu s kojim „[s]vatko tko prihvati neosnovano plaćanje, ako je to učinio u zloj vjeri, treba platiti zakonske kamate kad je riječ o glavnici ili plodovima koji se primaju ili trebaju biti primljeni kad nastanu na temelju primljene stvari”.

- 13 Međutim, u sudskoj praksi koja je sklona proglašavanju ugovora ništavima zbog netransparentnosti u pogledu revolving načina plaćanja smatra se da se odnos prekida u skladu s člankom 1303. Građanskog zakonika (primjerice, presuda 466/2023 od 26. listopada Audiencije Provincial de Madrid (Provincijski sud u Madridu), odjel br. 25 *bis*, ES:APM:2023:16355). Primjena članka 1303. Građanskog zakonika ne predstavlja problem kad se ništavim proglašavaju pojedine odredbe kredita, a ugovor se ne poništava u cijelosti. Međutim, kad se ugovor poništava u cijelosti, članak 1303. podrazumijeva uzajamni povrat, pa ne mora samo prodavatelj robe ili pružatelj usluga platiti kamate na obroke i troškove, nego je i zajmoprimac obvezan platiti kamate obračunane od sklapanja odredbi. Naknade i kamate obiju ugovornih strana prebijaju se na postojeći iznos (primjerice presuda Tribunala Supremo (Vrhovni sud, Španjolska) 356/2023 od 8. ožujka, ES:TS:2023:1097). Međutim, uzajamni *restitutio in integrum* nije u skladu sa sudskom praksom iz presude Bank M.
- 14 S druge strane, u članku 3. Zakona o lihvarstvu zajam samo postaje besplatni zajam (bez kamata), ali se ne predviđa dodatna naknada na koju potrošač ima pravo. U sudskoj praksi članak se primjenjuje doslovno, bez dodatnih stavki (presuda Tribunala Supremo (Vrhovni sud) 20/2024 od 10. siječnja, ES:TS:2024:19).
- 15 Osim toga, u španjolskom pravu, pravilima o dodatnom povratu (kamate) važnost se pridaje postupanju u zloj vjeri osobe koja prima neosnovano plaćanje upravo u članku 1896. prvom podstavku Građanskog zakonika, u odjeljku „Neosnovana naplata”. Načelno, Tribunal Supremo (Vrhovni sud) smatra da se člankom 1303. Građanskog zakonika uređuje povrat uzajamnih davanja, ali kad je zatražen povrat iznosa koje su treće osobe primile na temelju poništene odredbe (primjerice bilježnički troškovi ili troškovi upisa) također je presudio da, „kako bi navedeni članak 6. stavak 1. Direktive bio djelotvoran, u pogledu kamata koje treba obračunati na iznose koje treba primiti potrošač, po analogiji se primjenjuje članak 1896. Građanskog zakonika, s obzirom na to da se kvalifikacija odredbe kao nepoštene može izjednačiti sa zlom vjerom osobe koja je u ugovor unijela tu odredbu” (presuda Tribunala Supremo (Vrhovni sud) 725/2018 od 19. prosinca, ES:TS:2018:4236). U skladu s drugim pristupom iz sudske prakse (presuda Tribunala Supremo (Vrhovni sud) 842/2011 od 25. studenoga, ES:TS:2011:7981), izravno je odlučeno da na temelju ništavosti zbog povrede zakonodavstva o zaštiti potrošača „iznos koji su platili potrošači postaje neosnovano plaćen te ga treba vratiti”.

- 16 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, članak 1303. Građanskog zakonika pravno je pravilo o pretjerano jednostavnoj likvidaciji („tehnička praznina”). Stoga ga također i posebno ovdje treba dopuniti pravnim pravilima o neosnovano plaćenim iznosima jer se tim pravnim pravilima, kojima se razlikuju dobra i loša vjera osobe koja prima uslugu, omogućuje primjerenije postupanje prema prodavatelju robe ili pružatelju usluga koji je odgovoran za ništavost odredbe ili ugovora, pri čemu se ograničava njegovo pravo na povrat. Naime, upravo pod naslovom „Neosnovana naplata”, člankom 25. Zakona 16/2011 od 24. lipnja o ugovorima o potrošačkim kreditima (u daljnjem tekstu: Zakon 16/2011) predviđa se pravo potrošača na minimalnu naknadu štete, pri čemu je riječ o posebnom zakonu donesenom nakon Građanskog zakonika i Zakonika o lihvarstvu.
- 17 U tim je okolnostima Sud smatrao da je zadaća država članica da u svojem nacionalnom pravu definiraju uvjete pod kojima se utvrđuje nepoštenost odredbe sadržane u ugovoru te nastaju konkretni pravni učinci tog utvrđenja. Međutim, navedeno utvrđenje mora omogućavati ponovno uspostavljanje činjenične i pravne situacije u kojoj bi potrošač bio da ta nepoštena odredba nije postojala, među ostalim, uspostavljanjem **prava na povrat koristi koje je prodavatelj robe odnosno pružatelj usluga neosnovano stekao** na potrošačevu štetu na temelju navedene nepoštene odredbe. Naime, uređenjem iz nacionalnog prava zaštite koja se Direktivom 93/13 jamči potrošačima ne može se izmijeniti bitan sadržaj takve zaštite (presuda od 30. lipnja 2022., Profi Credit Bulgaria (Prijeboj po službenoj dužnosti u slučaju nepoštene odredbe), C-170/21, EU:C:2022:518, t. 43.).
- 18 Isto tako, prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, onemogućavanje prodavatelju robe ili pružatelju usluga koji je kriv da od potrošača potražuje kamate proizlazi iz tumačenja *a sensu contrario* članka 1896. prvog podstavka Građanskog zakonika. To je rješenje u skladu s prijedlozima Unije o usklađivanju povrata zbog nezakonitih ugovora (članak 15:104 u vezi s člankom 15:102 Principles of European Contract Law (Načela europskog ugovornog prava)) i sa sudskom praksom Suda.

Treće prethodno pitanje: direktive o potrošačkim kreditima i proporcionalnost sankcija

- 19 U španjolskom pravu, člankom 25. („Neosnovana naplata”) Zakona 16/2011 propisuje se: „1. Za svaku neosnovanu naplatu koja je posljedica ugovora o kreditu odmah se obračunava zakonska kamata. Ako je ugovorna kamata veća od zakonske, odmah se obračunava ugovorna kamata. 2. Ako je iznos neosnovano naplaćen zbog zlorporabe ili nepažnje vjerovnika, potrošač ima pravo na naknadu uzrokovane štete koja ni u kojem slučaju nije manja od zakonske kamate uvećane za pet postotnih bodova ili ugovorne kamate, ako je veća od zakonske kamate, koja je također uvećana za pet postotnih bodova”. Članak 13. Zakona 7/1995 od 23. ožujka o potrošačkim kreditima (u daljnjem tekstu: Zakon 7/1995), koji je prethodio Zakonu 16/2011, imao je praktički identični sadržaj.

- 20 Ta su pravna pravila stroža prema vjerovniku u smislu članka 15. Direktive 87/102, nego što su to Zakon o lihvarstvu ili Građanski zakonik. Riječ je o strožim odredbama u smislu Direktive 93/13.
- 21 Osim toga, kao što je Sud na to već podsjetio, sud je dužan, koliko je to moguće, primijeniti svoje nacionalno pravo na način da se izvuku sve posljedice koje prema nacionalnom pravu proizlaze iz utvrđenja nepoštenosti odredbe o kojoj je riječ, kako bi se postigao rezultat određen člankom 6. stavkom 1. te direktive, odnosno da potrošač ne bude vezan nepoštenom odredbom (presuda od 30. svibnja 2013., Jörös, C-397/11, EU:C:2013:340, t. 52.i 53.). S druge strane, članak 10. stavak 2. Direktive 2008/48/EZ treba tumačiti na način da se njime nalaže nacionalnom sudu, pred kojim se vodi spor o tražbinama koje se temelje na ugovoru o kreditu u smislu te direktive, da **po službenoj dužnosti** ispita poštovanje obveze pružanja informacije predviđene tom odredbom te da poduzme mjere koje su propisane nacionalnim pravom u slučaju takve povrede, pod uvjetom da sankcije pritom ispunjavaju zahtjeve iz članka 23. navedene direktive (presuda od 7. studenoga 2019., Profi Credit Polska, C- 419/18 i C- 483/18, EU:C:2019:930, t. 69.).
- 22 Međutim, španjolski sudovi nisu bili skloni primjenjivati članak 13. Zakona 7/1995 i članak 25. Zakona 16/2011. Osim što se Građanski zakonik primjenjuje po inerciji, čini se da na to utječe i navodna neproporcionalnost sankcije koja se izriče vjerovniku, osobito ako se smatra da je postupao u zloj vjeri. Točno je da tekst Zakona 16/2011 proizlazi iz Zakona 7/1995, koji je donesen u kontekstu viših kamatnih stopa. Međutim, u drugim područjima, u pravu se Unije predviđaju još strože kazne.
- 23 Prema tome, postoji dvojba je li primjena tih pravnih pravila u skladu s načelom proporcionalnosti.
- Četvrto prethodno pitanje: građanskopravne sankcije zbog izostanka procjene kreditne sposobnosti*
- 24 Sud je presudio da članke 8. i 23. Direktive 2008/48 treba tumačiti na način da se njima nacionalnom sudu nalaže da **po službenoj dužnosti** ispita postoji li povreda predugovorne vjerovnikove obveze procjene kreditne sposobnosti potrošača predviđene u članku 8. te direktive i da utvrdi posljedice te povrede koje proizlaze iz nacionalnog prava, pod uvjetom da sankcije za te povrede ispunjavaju zahtjeve iz navedenog članka 23. (presuda od 5. ožujka 2020., OPR-Finance, C-679/18, EU:C:2020:167, t. 46.).
- 25 U ovom sporu, iako obveza procjene kreditne sposobnosti na datum potpisivanja ugovora o prvoj kartici nije postojala kao takva, zakonodavstvom Unije i nacionalnim zakonodavstvom (također za revolving kartice) utvrđuje se dinamična obveza procjene koja se obnavlja prije znatnog povećanja ukupnog iznosa kredita. Tijekom svih ovih godina znatno je izmijenjen raspoloživi limit prve kartice, a tuženik nije dokazao da je proveo procjenu kreditne sposobnosti.

Osim toga, dvojbeno je jesu li kartice bile primjerene za tužiteljicu s obzirom na njezinu osobnu i financijsku situaciju.

- 26 U slučaju povrede obveze procjene kreditne sposobnosti, u španjolskom pravu predviđaju se upravne sankcije (članak 34. Zakona 16/2011) koje su dosad bile isključivo teoretske i neučinkovite, ali se ne predviđaju građanskopravne sankcije, barem ne izričito. Međutim, povreda obveze procjene kreditne sposobnosti treba podrazumijevati građanskopravne sankcije. Prema mišljenju Suda, kako bi sankcija bila djelotvorna i odvratajuća, počiniteljima povrede potrebno je oduzeti financijske koristi koje proizlaze iz povreda koje su počinili. Isto tako, sankcijom se ne osigurava dovoljno djelotvorna zaštita potrošača od rizika prezaduženosti i nesposobnosti plaćanja koja se nastoji postići Direktivom 2008/48, s obzirom na to da ona ne utječe na položaj potrošača kojemu je odobren ugovor o kreditu protivno članku 8. te direktive (presuda od 10. lipnja 2021., *Ultimo Portfolio Investment (Luxembourg)*, C- 303/20, EU:C:2021:479).
- 27 Osim toga, prema mišljenju Suda, članke 8. i 23. Direktive 2008/48 treba tumačiti na način da im se protivi to da se, kada je vjerovnik povrijedio svoju obvezu procjene kreditne sposobnosti potrošača, taj vjerovnik sankcionira, u skladu s nacionalnim pravom, utvrđenjem ništavosti ugovora o potrošačkom kreditu i gubitkom prava na primanje ugovorenih kamata, iako su strane ispunile taj ugovor u cijelosti i potrošač nije pretrpio štetne posljedice zbog te povrede (presuda od 11. siječnja 2024. *Nárokuj*, C-755/22, EU:C:2024:10, t. 52.).
- 28 U tom se smislu čini da španjolsko pravo nije u skladu s Direktivom 2008/48 jer se njime ne predviđaju građanskopravne posljedice zbog izostanka procjene kreditne sposobnosti.

Peto prethodno pitanje: nepoštena poslovna praksa

- 29 Tuženik nije dokazao da je, kad se sklapao ugovor o prvoj kartici, tužiteljici ponudio karticu s načinom plaćanja na kraju mjeseca. Čini se da je ponudio samo način plaćanja s odgodom. U Direktivi 2008/48 zapravo ne postoji obveza da se ponude različiti načini plaćanja revolving kredita. Postoji samo obveza izjave koja se zahtijeva njezinim člankom 5. stavkom 5. i člankom 10. stavkom 4., a rok za prenošenje Direktive 2023/2225 u kojoj se predviđa obveza ponude više mogućnosti još nije istekao. S obzirom na sve to, tuženikova bi praksa mogla biti nepoštena jer je zavaravajuća. Naime, u nekim se pravnim porecima propisuje obveza pružanja alternativne ponude kredita koji se amortizira (primjerice francuski pravni poredak, vidjeti članak L 312 62 Code de la consommation (Zakonik o zaštiti potrošača)). U španjolskoj je već upozoreno na taj problem: „Financijske institucije ne bi smjele automatski odabrati najmanji mogući ugovorno utvrđen iznos obroka za otplatu kredita” (*Banco de España (Španjolska središnja banka, Španjolska)*, *Nacrt smjernica za transparentnost revolving kredita 2023.* dostupan na <https://www.bde.es/wbe/es/entidades-profesionales/operativa-gestiones/consultas-publicas/consultas-publicas-banco-espana/>).

- 30 Isto tako, iako Direktiva (EU) 2023/2673 nije primjenjiva na ovaj slučaj, kad se ugovor o drugoj kartici sklapao na daljinu, može se smatrati da je dizajnersko rješenje sučelja bilo „nepošteno” u smislu uvodne izjave 41. te direktive jer je riječ o rješenjima koja potrošača usmjeravaju na izbor ili radnje koje donose koristi trgovcu, a možda nisu u interesu potrošača, predstavljanjem izbora na način koji nije neutralan, primjerice jačim isticanjem određenih izbora upotrebom vizualnih, zvučnih ili drugih elemenata, kada se od potrošača traži odluka.
- 31 S druge strane, Sud je već presudio da je utvrđivanje nepoštenosti poslovne prakse, u smislu Direktive 2005/29, jedan od elemenata, među ostalim, na kojem nadležni sud može temeljiti svoju ocjenu nepoštenosti, u smislu Direktive 93/13, ugovornih odredbi iz ugovora između trgovca i potrošača koje se odnose na tu praksu (presuda od 10. lipnja 2021., Ultimo Portfolio Investment (Luxembourg), C- 303/20, EU:C:2021:479).

Šesto i sedmo prethodno pitanje: izračun EKS-a

- 32 U skladu s člankom 10. stavkom 2. Direktive 2008/48, „[u]govor o kreditu jasno i sažeto definira: [...] (g) efektivnu kamatnu stopu i ukupan iznos koji je potrošač dužan platiti izračunan u trenutku sklapanja ugovora o kreditu; treba spomenuti sve pretpostavke primijenjene u izračunu te stope”. Naime, člankom 19. stavkom 5. prvim podstavkom Direktive 2008/48 određuje se: „[k]ada je to potrebno, u izračunu efektivne kamatne stope mogu se primijeniti i dodatne pretpostavke navedene u Prilogu I.”.
- 33 Kad je riječ o kreditima bez roka dospijea, uključujući revolving kredite, Prilog II. dio II. točka (e) Direktive 2008/48 uveden je Direktivom Komisije 2011/90/EU od 14. studenoga 2011. o izmjeni dijela II. Priloga I. Direktivi 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća koji predviđa dodatne pretpostavke za izračun efektivne kamatne stope. Dodatne pretpostavke iz Direktive 2011/90 doslovno su prenesene u španjolsko pravo. S druge strane, člankom 21. Zakona 16/2011 određuje se da je potrošač, u slučaju da se u ugovornim dokumentima ne navodi EKS, obvezan platiti samo zakonske kamate u ugovorenim rokovima.
- 34 Sud je presudio da, kako je u bitnom navedeno u uvodnim izjavama 31. i 43. Direktive 2008/48, informiranje potrošača o ukupnom trošku kredita u obliku stope koja se izračunava prema jedinstvenoj matematičkoj formuli **od bitne je važnosti**. Naime, s jedne strane, tom se informacijom doprinosi transparentnosti tržišta, što omogućuje potrošaču da uspoređi kreditne ponude. S druge strane, time se omogućuje potrošaču da ocijeni opseg svoje obveze (presuda od 21. travnja 2016., Radlinger i Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, t. 90.). Također je presudio da se **sa situacijom nenavodenja EKS- a** u ugovoru o kreditu mora poistovjetiti situacija u kojoj ugovor sadržava samo matematičku jednadžbu za izračun tog EKS- a **koja ne sadržava elemente koji su potrebni** za taj izračun (presuda od 20. rujna 2018., EOS KSI Slovensko, C-448/17, EU:C:2018:745, t. 66.).

- 35 Isto tako, Sud je smatrao da u ugovoru o kreditu EKS manji od realne kamatne stope treba smatrati zavaravajućim u smislu članka 6. stavka 1. Direktive 2005/29, ako potrošača navodi ili je vjerojatno da će ga se navesti na donošenje odluke o poslu koju inače ne bi donio. Na nacionalnom je sudu da provjeri je li to slučaj u glavnom postupku. Utvrđivanje nepoštenosti poslovne prakse jedan je od elemenata, među ostalim, na kojem nadležni sud u skladu s člankom 4. stavkom 1. Direktive 93/13 može temeljiti svoju ocjenu nepoštenosti ugovornih odredbi koje se odnose na trošak kredita odobrenog potrošaču (presuda od 15. ožujka 2012., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, t. 47.).
- 36 U ovom slučaju, u ugovoru o prvoj kartici nisu navedene pretpostavke primijenjene za izračun EKS-a. U njemu se samo uputilo na Okružnicu 8/1990 od 7. rujna o Španjolskoj središnjoj banci. Ni u ugovoru o drugoj kartici nisu navedene pretpostavke primijenjene za izračun EKS-a. Međutim, u ugovoru se upućuje na formulu iz Priloga I. Zakonu 16/2011 koji sadržava te pretpostavke. Budući da kreditne institucije primjenjuju, u jednom ili drugom obliku, te odredbe o izračunu EKS-a upućivanjem, treba pojasniti jesu li takve odredbe dopuštene ili, naprotiv, pretpostavlja li dobivanje tih informacija poduzimanje koraka koji se, s obzirom na to da ustvari podrazumijeva pravno istraživanje, nije mogao razumno očekivati od prosječnog potrošača (presuda od 13. srpnja 2023., Banco Santander (Upućivanje na službeni indeks), C- 265/22, EU:C:2023:578, t. 60.).
- 37 Naposljetku, ako je EKS od bitne važnosti a nenavodenje dodatnih pretpostavki za izračun treba izjednačiti sa situacijom u kojoj se u ugovoru o kreditu ne navodi EKS, treba postaviti pitanje narušavaju li se odvrćući učinak i načelo djelotvorne zaštite potrošača, u skladu s Direktivom 93/13, nacionalnim pravnom pravilom kojim se kreditnoj instituciji omogućuje da potražuje zakonsku kamatu iz odredbi. Naime, to pravno pravilo možda nije u skladu sa sudskom praksom iz presude Bank M. te se njime usto možda ne poštuje proporcionalna, učinkovita i odvrćuća priroda sankcija koje države članice trebaju predvidjeti za povrede nacionalnih odredbi, u skladu s člankom 23. Direktive 2008/48.
- 38 To je pitanje osobito relevantno jer će u ovom slučaju, kako bi se tuženiku onemogućilo da potražuje kamate, možda biti nužno ne samo drukčije protumačiti Građanski zakonik i Zakon o lihvarstvu, nego i isključiti primjenu nacionalnog pravnog pravila koje je posebno utvrđeno (*lex specialis*) za nepravilnosti ugovora u kojem se ne navodi EKS.